

SİVİL TOPLUM İZLİYOR

Ağustos 2021

“Cumhurbaşkanlığı İnsan Hakları Eylem Planı’nu izleme ve değerlendirme raporu”

Neyi izliyoruz?

Cumhurbaşkanının imzasıyla yayınlanan **İnsan Hakları Eylem Planı (İHEP)**, 11’inci Kalkınma Planı ile Yargı Reformu Strateji Belgesi temelindeki reform iradesinin devamı olarak tanıtıldı. Eylem Planıyla; detaylı bir mevzuat taramasıyla, hak ve özgürlüklerin genişletilmesinin yanısıra kamu hizmetlerinin erişilebilir, hesap verilebilir, eşit, şeffaf ve adil bir şekilde sunulmasına ilişkin standartların yükseltilmesinin hedeflendiği ileri sürülüyor. Bu rapor, İHEP ile ortaya konan iddialar ve alınan mesafenin ölçümü ve tartışılması amacıyla her ay takipçileri ile paylaşılacak.

Nasıl izliyoruz?

Aylık raporumuz “Sivil Toplum İzliyor”; İHEP ile ortaya konan 9 amaç ve 11 ilkenin yanı sıra 393 faaliyetten hayata geçirilenlerin aylık dökümünü yaparak, atılan adımların eylem planıyla hedeflenen amaçlara uygunluğunu ve yeterliliğini tartışmayı amaçlıyor. Raporumuzda sivil toplumun yayınladığı aylık raporlar ve ülke gerçekleri ve kamu idaresinin iddiaları karşılaştırılacak. Adalet Bakanlığı ve ilgili dairelerinin yanısıra İçişleri Bakanlığı verileri yayınlandığı takdirde raporumuzda yer bulacak. İHEP metninde ifade edilen ilkelerden de biri olan “şeffaflık ve hesap verebilirlik” ölçütlerinin Türkiye devlet idaresinde karşılık bulmadığı bir gerçektir. Hak savunucularının, basın kurum ve çalışanlarının karşı karşıya oldukları güçlüklerin sivil toplum raporlarına yansıyan rakamların “kesinliğini” etkilediği de unutulmamalıdır. Tam da bu nedenle atıf yapılan rakamların başında “en az” kelimesini sıklıkla kullanmak zorunda kaldık.

İdare Ağustos ayında İHEP kapsamında atılan bir adım iletmedi. Elbette bunda yasama tatilinin de etkisi olduğu düşünülebilir...

İşte hepsi bundan ibaret.

AMAÇLAR, UYGULAMA ve DEĞERLENDİRME

1. AMAÇ- Daha güçlü bir insan hakları koruma sistemi

İnsan Hakları Derneği (İHD) “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi 2021 Yılı İlk 6 aylık İnsan Hakları İhlalleri Raporu”nu açıkladı. Toplantı ve gösterilerin kimi kentlerde süresiz, kimi kentlerde ise 15 günde bir ya da her ay yenilenerek yasaklandığı hatırlatılan raporun verilerine göre, 2021 yılının ilk 6 ayında 33 kez yasaklama kararı açıklandı. Kolluk tarafından 12 eyleme müdahale edildi. 16 etkinlik de yasaklandı. Aralarında üniversite öğrencileri ve politikacıların da bulunduğu 116 kişiye politik nedenlerle soruşturma ve davalar açılırken sonuçlanan davalarda 80 kişiye çeşitli cezalar verildi.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) haber kanallarına bir talimat göndererek ‘orman yangınları’ konusunda televizyonları tehdit etti. Haberlerde söndürülen yerlerden bahsedilmesini isteyen RTÜK, sadece yanan yerlerin ekrana taşınması halinde en ağır cezayı uygulayacağını ilan etti. RTÜK, yanan orman alanların sürekli ekranlara taşınmasının "kaos havası beklentisinde olan çevrelerin istediği yönde bir yayıncılık" olduğunu savundu. Öte yandan RTÜK’ün sansürleme girişiminin ardından yangınları sahada takip eden gazetecilere bir de ‘akreditasyon’ uygulaması başlatıldı. Duruma tepki gösteren Basın Konseyi; “Kamu gücünü kullananların, benzerine hiçbir demokratik ülkede rastlanmayacak keyfi uygulamasıdır” dedi.

Durum: Sivil toplum, muhalefet ve hak savunucularına yönelik baskılar artarak sürüyor.

2. AMAÇ- Yargı bağımsızlığı ve adil yargılanma ve adil yargılanma hakkının güçlendirilmesi

CHP Genel Başkan Yardımcısı Gülizar Biçer Karaca’nın "Cumhurbaşkanına hakaret" davalarıyla ilgili hazırladığı rapora göre, Kenan Evren'den başlayarak, Abdullah Gül'e kadar 5 cumhurbaşkanı döneminde toplam 1816 cumhurbaşkanına hakaret davası açılırken, Erdoğan döneminde bu sayı 38 bin 581'e yükseldi. Erdoğan’ın ilk 4 yıllık görev süresinde toplam sanık sayısı, bir önceki döneme göre 19,5 kat ve yüzde 2 bin 52 artış gösterirken 2018'de 2 bin 775, 2019'da 4 bin 291, 2020'de ise 3 bin 655 kişi hakkında mahkumiyet kararı verildi.

Durum: Öngörülemez ve keyfi yargılamalar hukukun değil, üstünlerin hukukunun yürürlükte olduğunu kanıtlıyor.

3. AMAÇ- Hukuki öngörülebilirlik ve şeffaflık

İktidar, başkanlık sistemine geçişle birlikte neredeyse tamamen işlevsizleşen Meclis’e denetim olanağı sağlayan meclis araştırma komisyonları kurulmasına da izin vermedi. 2021

yılında Meclise kamuoyunun gündemine gelen birçok konu hakkında muhalefet partileri tarafından 826 araştırma önergesi sunuldu, yalnızca 30'u işleme alındı ve sadece 3 araştırma komisyonu kuruldu. Kamuoyunun gündemini uzun süre meşgul eden birçok konu hakkında araştırma önergesi hazırlayan muhalefet, büyük çoğunluğuna yanıt alamadı. Son olarak, yurdun dört bir yanında çıkan yüzlerce orman yangınının olağanüstü toplanacak TBMM'de araştırılması talebi de yanıtız kaldı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, yine bir geceyarısı kararnamesiyle, Boğaziçi Üniversitesi'ne rektör atadı. Ocak ayından bu yana devam eden protestolarda, akademisyenlerin sırtlarını döndüğü rektörlük koltuğuna bu sefer kayyım rektör Melih Bulu'nun yardımcısı ve rektör vekili Naci İnci oturdu. Boğaziçili akademisyenler ve öğrenciler protestolarını sürdürüyor.

Durum: Gazeteciler yargılanıyor, basın kuruluşları üzerindeki hukuki ve ekonomik baskı ve keyfiyet güç kazanıyor.

4. AMAÇ- İfade, Örgütlenme ve Din Özgürlüklerinin Korunması ve Geliştirilmesi

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), 2015-2019 yılları arasındaki örgütlenme özgürlüğü ihlallerinin incelendiği "Siyaseti Suçlulaştırmak: Örgütlenme Özgürlüğüne Yönelik İhlaller" isimli bir rapor yayımladı. Rapora göre 5 yılda örgütlenme özgürlüğünün ihlal edildiği toplam 5 bin 498 olay tesbit edildi. 1614 dernek, 132 vakıf, 23 konfederasyon ve 19 sendika kapatıldı. Bu kapatma işlemlerinden neredeyse tamamı OHAL KHK'leri ile yapıldı. 127 belediyeye kayyım atandı. 11 milletvekilinin vekilliği düşürüldü. 120 belediye başkanı ve 17 milletvekili tutuklandı. Sivil ve siyasi örgütlerin bürolarına, üye ve yöneticilerinin evlerine yönelik 1954 polis operasyonu gerçekleştirildi. 495 etkinlik, yasaklar ve polis müdahaleleri ile engellendi. Bu dönemde örgütlenme özgürlüğüne yönelik ihlaller sonucunda, 15 bin 70 kişi gözaltına alındı, 2 bin 709 kişi tutuklandı. 551 kişiye toplam 32 bin 523 ay hapis cezası verildi.

Durum: Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı fiilen askıya alındı. Mülki idarenin eylem ve etkinlik yasakları kararları ülke genelinde yaygınlaşmaya ve süreklilik kazanmaya devam ediyor.

5. AMAÇ- Kişi özgürlüğü ve güvenliğinin güçlendirilmesi

Temmuz ayında yaşanan basın özgürlüğü ihlallerini raporlaştıran CHP'nin gazeteci kökenli milletvekili Utku Çakırözer, haber takibi yapan gazetecilere yönelik şiddetteki artışa dikkat çekerek, "Temmuz ayında da en az 18 gazeteci haber takibi sırasında şiddete maruz kaldı, darp edildi, haber yapmaları engellendi. Gazetecilikte Kadın Koalisyonu'nun paylaştığı verilere göre; Temmuz ayında 61 kadın gazeteci şiddete, tehdide veya tacize maruz kaldı. En çok vaka kaydedilen üç ülke Türkiye, Gürcistan ve Belarus oldu. Gazeteciler Cemiyeti'nin aylık gazeteci yargılamalarına dair verileri açıkladığı "Haberin Bedeli Temmuz 2021" raporuna göre, geçen ay 17 ayrı duruşmada 49 gazeteci yargılandı. Yargılanan gazetecilerden birine "Cumhurbaşkanına hakaret" suçlamasından 11 ay 20 gün hapis cezası verildi. İki

gazetecinin gözaltına alındığı Temmuz ayında bir gazeteci de hakkında açılan soruşturma kapsamında ifadeye çağrıldı.

Durum: Erdoğan'a devlet büyüklerine ve bürokratlarına hakaret(!) ettiği suçlamasıyla yüzlerce kişi yargılanıyor.

6. AMAÇ- Kişinin maddi ve manevi bütünlüğü ile özel hayatının güvence altına alınması

Lubunya tanışma ve partnerlik ağı Hornet'in internet sitesine erişimin, Ankara 8. Sulh Ceza Hakimliği'nin 6 Ağustos 2020 tarihli kararına istinaden engellenmesinin ardından; bu sefer de Hornet, AppStore'dan kaldırıldı. Hornet, Apple kullanıcılarına attığı mesajda uygulamanın "Türk mahkemelerinin kararı sonucu" Apple tarafından kaldırıldığını söyledi. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Devlet Denetleme Kurulu'nun yetkileri genişletildi. Kamuya yararlı dernekler, vakıflar, kooperatifler, birlikler ile bu kurum ve kuruluşların her türlü ortaklık ve iştirakleri de Devlet Denetleme Kurulu'nca denetlenebilecek.

Adalet Bakanlığı, Boğaziçi Üniversitesi'ndeki sergide Kabe görselinin yere serildiği gerekçesiyle başlatılan soruşturma kapsamında yapılan tutuklamalarla ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'ne verdiği cevapta, bir kez daha homofobiye başvurdu; LGBTİ+'ları "haram" diyerek hedef gösterdi. Bakanlığa göre eşcinsellik İslam dinine göre "haram" kabul ediliyor ve tutuklama kararları da hukuka uygun...

Durum: LGBTİ+ bireylere yönelik sistematik devlet şiddeti artıyor.

7. AMAÇ- Mülkiyet hakkının daha etkin korunması

Durum: Şirkete, belediyeye, üniversiteye kayyım atanması günlük devlet pratiği haline geldi. Zorunlu kamulaştırmalar marifetiyle, özellikle afet bölgelerinde de, mülk sahipleri mağdur edilmeye devam ediliyorlar.

8. AMAÇ- Kırılgan kesimlerin korunması ve toplumsal refahın güçlendirilmesi

İstanbul Sözleşmesi 7 yaşına girdi. Erdoğan'ın kararıyla Mart ayında tek taraflı olarak feshedilen sözleşme, geçen ay da yürürlükten kaldırılmıştı. Kadınlar İstanbul Sözleşmesi'ni savunmaya devam ederken, kadın cinayetlerine maalesef her gün yenileri ekleniyor. Bianet'in derlediği verilere göre; erkekler geride bıraktığımız Temmuz ayında en az 24 kadını öldürdü, 7 kadına tecavüz etti. Ayrıca 11 kadının ölümü basına şüpheli olarak yansdı.

Durum: Türkiye her geçen gün kadınlar, LGBTİ +’lar ve diğer kırılgan kesimlerin yaşamını sürdürmesi güçleşiyor.

9. AMAÇ- İnsan Hakları konusunda idari ve toplumsal farkındalık

Halk TV'nin Marmaris İçmeler'de canlı olarak gerçekleştirdiği ve orman yangınlarının ele alındığı canlı yayına bir grup tarafından saldırı düzenlendi. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Basın Konseyi saldırıdan iktidarı sorumlu tuttu. Halk TV’den yapılan açıklamada "Sözlü saldırılar, gerekçesi izaha muhtaç idari cezalar ve kısa bir süre içinde iki fiziki saldırı sadece Halk TV'yi değil, basın özgürlüğünü de hedef almaktadır... Tüm zorbalıklara karşı' halkı aydınlatma ve gerçeklerle buluşturma sorumluluğunu sürdüreceklerini " dedi.

İfade Özgürlüğü Derneği'nin hazırladığı EngelliWeb 2020 raporunun verilerine göre; son 14 yılda Türkiye’den 467 bin 11 web sitesi, 150 bin URL adresi, 7 bin 500 Twitter hesabı, 50 bin tweet, 12 bin YouTube videosu, 8 bin Facebook içeriği, 6 bin 800 Instagram içeriği erişime engellendi. Sadece 2020'de erişime engellenen web sitesi sayısı 58 bin 809. Ayrıca 2020’de 5 bin 645 haber adresi 236 farklı sulh ceza hakimliği tarafından verilen 819 farklı kararla sansürlendi.

Durum: İnternet yasakları, kamu kurumları ve yöneticilerinin ve iktidar ortağı parti yöneticileri ve ileri gelenlerinin başvurularıyla Sulh Ceza Hakimliklerinin kopyala-yapıştır kararlarıyla en geniş anlamıyla uygulanıyor.